

ფემინისტური ბრავი ზრუნვის შრომის არალიარებაზე

ვუძღვნი დედას, რომლის შრომამაც ადამიანად მაქცია

გიგა კარაპეტიანი

აბსტრაქტი

მოცემულ სტატიაში, ვცდილობ, ვისაუბრო საოჯახო და ზრუნვით შრომაზე. პირველ რიგში, ვაკეთებ დათქმას იმასთან დაკავშირებით, რომ სტატია ვერ მოიცავს საოჯახო და ზრუნვის შრომასთან დაკავშირებულ დებატს სრულყოფილად; მიზნად ვისახავ, აღვწერო ჩემი დაკვირვებები და მათი განალიზებისთვის უკვე დაგროვილ ცოდნებს დავეყრდნო. ტექსტის პირველ ნაწილში, შევეცდები, გენდერული სამართლიანობის საკითხის გაშლას და მისი დახმარებით საოჯახო და ზრუნვით შრომაზე რეფლექსიას; მეორე ნაწილში, ვისაუბრებ საოჯახო და ზრუნვის შრომის შესახებ არსებული დისკუსიების მარგინალიზებულად ყოფნაზე და მის, როგორც ასეთად არსებულის მიზეზებზე.

საკვანძო სიტყვები: საოჯახო შრომა, ზრუნვა რალაციისთვის, ზრუნვა ვილაციისთვის, პატივისცემის თანასწორობა, ანდროცენტრიზმის სანინააღმდეგო პრინციპი, შრომითი სივრცეების ფემინიზაცია, საოჯახო სექტორი.

ვწერ საოჯახო შრომასა და ზრუნვაზე. ეს ის თემებია, რომელთა კვლევასაც უკანასკნელი სამი წელი დავუთმე. ამ სტატიაში ვცდილობ, თავი მოვუყარო ჩემს იმ ზოგად დაკვირვებებსა და ცოდნებს, რომლებიც საოჯახო შრომის ფემინისტურ რეფლექსიებს ეხება. აქვე აღვნიშნავ, რომ საოჯახო შრომას ზრუნვის ასპექტის გარეშე ვერ ვხედავ, რადგან ის ყოველთვის მიმართულია საყვარელი ადამიანების კეთილდღეობაზე. სურვილზე, რომ ისინი კარგად იყვნენ და რაც შეიძლება მეტი დრო ჰქონდეთ კარგად ყოფნისთვის. მაქსიმალურად შეძლონ დასვენება სახლში თუ სახლს მიღმა. ეცვათ სუფთად. ჰქონდეთ დრო ვარჯიშისთვის, სწავლისთვის, საყვარელი სატელევიზიო შოუების ყურებისთვის. ამ სიას ვერ დავასრულებ, რადგან ზრუნვის მიზეზები უსასრულოა. თუმცა, მსგავსი პრაქტიკების დანახვა ყველას შეგვიძლია – სახლში, ქუჩაში, სკოლაში, საბავშვო ბაღში, გაჩერებაზე, მაღაზიაში. ყველას, გარდა ნეოლიბერალური და პატრიარქალური სისტემის მეხოტბეებისა. სწორედ ამ ორი უკანასკნელის დომინანტურობაა იმის მიზეზი, რომ ყველაზე ხილვადი, სასიცოცხლოდ საჭირო შრომა უხილავია, უთანასწოროა და პატივსაცემ შრომად აღიარების მიღმა დგას.

პარადოქსია, რომ გენდერული სამართლიანობის ცნება ყველაზე ბუნდოვან და თითქოს, ყველაზე გასაგებ ცნებად იქცა. ხშირად გაიძახიან, რომ გენდერული სამართლიანობა თანაბარ უფლებებს გულისხმობს კაცებისთვის და ქალებისთვის. ამის მიღმა, იშვიათად მესმის მსჯელობა იმასთან დაკავშირებით, თუ რა ტიპის უთანასწორობებია დღეს პატრიარქალურ საზოგადოებაში – რას სჭირდება აღიარება და დაფასება და, ნაცვლად ამისა, რა არის დღეს აღიარებული და დაფასებული?!

საოჯახო შრომის ოპერაციონალიზება რთულია. არ არსებობს ზუსტი ნუსხა იმ აქტივობებისა, რომლებსაც ქალები სახლში და სახლთან დაკავშირებულ სივრცეებში ასრულებენ (დელფი და ლეონარდი 2016, 104). თუმცა, ყველა დებატი, რომელიც საოჯახო შრომასთან დაკავშირებით იწარმოება, იშვიათად სცდება „სამზარეულო-საძინებლის“ კამათებს (ფედერიჩი, ანაზლაურება საშინაო შრომისთვის 2016, 75). ქალები დადლაზე იშვიათად საუბრობენ, რადგან მათ ამის დროც აღარ შერჩათ. კაცები საკუთარი მოვალეობების შესრულებას ქალების დახმარებად აღიქვამენ – ბავშვზე ზრუნვა, დარეცხვა, სარეცხის დაფენა, ემპათიის გამოხატვა, ავადმყოფზე ზრუნვა კაცურ და, მაშასადამე, ღირებულ საქმედ არ ინიშნება. ცალკეული შემთხვევები კი, როგორც აღვნიშნე, ქალების დახმარებად არის თარგმნილი.

დავუბრუნდები სანყისად დასმულ საკითხს და კითხვას დავსვამ – რას ნიშნავს გენდერული სამართლიანობა? ჩემთვის საინტერესო ფემინისტი თეორეტიკოსი, ნენსი ფრეიზერი ამ თემაზე რამდენიმე მნიშვნელოვან ანალიზს ავითარებს. მათგან ერთ-ერთია „პატივისცემის თანასწორობა“. „პატივისცემის თანასწორობა“ ქალთა აქტივობების გაუფასურებისა და უგულბელებადობის წინააღმდეგ მიმართული თეზაა (ფრეიზერი, ფემინიზმის თავგადასავალი 2016, 189). ეს ხედვა საინტერესოდ ებმის „ანდროცენტრიზმის საწინააღმდეგო პრინციპს“, რაც სოციალური რეალობის იმგვარ კონსტრუირებას გვთავაზობს, სადაც მასკულიზებული ნორმების დეცენტრირება იმ გაგებით ხდება, რომ საჭიროა დღეს არსებული ისეთი პრაქტიკების გადაფასება, რომლებიც არ არის აღიარებული, მათი ქალებთან ასოცირებულობის გამო (ფრეიზერი, ფემინიზმის თავგადასავალი 2016, 190). გენდერული სამართლიანობის ანალიტიკური კატეგორიები სოციალურ რეალობაზე დაკვირვებით იწარმოება. ხელშესახებია საოჯახო შრომის იმგვარი ხედვა, რომელიც მას ქალების რუტინულ პრაქტიკად აქცევს. ის ერთდროულად ფემინურია, მაშასადამე, არაღიარებული, თუმცა მეორეს მხრივ, მისი შესრულების გარეშე ოჯახის წევრებისა თუ სანათესაგოს ყოველდღიური კეთილდღეობა იმსხვრევა. სამსახურში ბინძური ტანსაცმლით არ წავალთ, ვცდილობთ სახლიდან საუზმის გარეშე არ გავიდეთ, საჭირო მედიკამენტის მიღებისთვის შეხსენება გვჭირდება. რა მოხდებოდა, თუკი ჩვენს სარეცხზე, საკვებზე, ჯანმრთელობაზე პასუხისმგებელი პირი არ იარსებებდა? მსგავსი კითხვების დასმა ერთგვარი აბსტრაქციაა. ამის გაფიქრება რთულია, რადგან თავად მისი წარმოდგენაა შეუძლებელი.

საოჯახო შრომასთან დაკავშირებით ადგილობრივი დებატი მარგინალიზებულია და იშვიათად იმსახურებს ძალაუფლების მქონე სუბიექტების ყურადღებას. ზოგადად, საოჯახო შრომასთან დაკავშირებით არსებული თეორიული ნარკვევების განვითარება და ანალიტიკური კონცეპტუალური კატეგორიების შექმნა დაყოვნებული (ვოგელი 2020, 76-82), რაც ასევე “კაცური მემარცხენე ხაზის” მიყოლით შეიძლება აიხსნას. ამ ხაზის წევრად ყოფნა შეგვიძლია ფემინისტებს, და განსაკუთრებით, ქალ ფემინისტებს, თუმცა არა იმგვარი ძალაუფლებითა და სიტყვის თავისუფლებით, რომ მასში წევრობით კაცების ანტიკაპიტალისტური ბრძოლა გადაიფაროს (დელფი და ლეონარდი 2016, 87) და ამით, თითქოსდა, კლასობრივ ბრძოლას შეექმნას საფრთხე.

არსებული ნეოლიბერალური სისტემა კი, კრიტიკული დისკუსიების დაყოვნებას საოჯახო შრომასთან დაკავშირებით სათავისოდ იყენებს; მოხდა შრომითი ბაზრის ფემინიზაცია და ზოგადად, ისეთი ანაზლაურებადი შრომითი სივრცეების რაოდენობრივი ზრდა, სადაც სამუშაო ძალად ქალია წარმოდგენილი. მეორეს მხრივ, აღნიშნულ სივრცეებში ქალის, როგორც დასაქმებულის სტატუსი მის, როგორც დიასახლისის როლთან აფილირდა, რაც ანაზლაურებადი შრომის არაღიარების წინაპირობად იქცა.

ხოლო, დასაქმების მსგავსი სივრცეების საერთო მახასიათებელი კი ის არის, რომ ეს შრომა არაფორმალურია და არ თავსდება შრომის ტრადიციულ გაგებაში. საოჯახო შრომის უთანასწორო გადანაწილებამ ქალის ანაზღაურებად შრომაში ჩართვის პირობებზეც იქონია გავლენა – იმის გამო, რომ ცრუ წარმოდგენები საოჯახო შრომას, როგორც არაკვალიფიციურ შრომას ისე აღიქვამს (Zimmerman, Litt and Bose 2006, 106) და საზოგადოებაში მისი მნიშვნელობა დაუფასებელია (ფრეიზერი, ფემინიზმის თავგადასავალი 2017, 188), დამსაქმებლებმა უფლება მისცეს საკუთარ თავებს, ამ შრომის შესრულებისთვის გადაიხადონ ნაკლები ანაზღაურება და არ მისცენ დასაქმებულ ქალებს შრომითი დაცვის გარანტიები (Zimmerman, Litt and Bose 2006, 106). საგულისხმოა ისიც, რომ შრომითი დღის გაზრდამ, რამაც ქალები თავისუფალი დროის გარეშე დატოვა (Shippen 2014, 41), ანაზღაურების გაზრდა არ განაპირობა; უფრო მეტიც, რადგან დასაქმებულის შრომითი ვალდებულებები გაიზარდა, ანაზღაურება შემცირებული დარჩა (Ugarteché 2014, 79). მსგავსი შრომითი სივრცეების ნათელი მაგალითია საოჯახო სექტორი. ის განისაზღვრება, როგორც ანაზღაურებადი შრომა ისეთი ტიპის სამუშაოს განწესებისთვის, როგორიცაა დალაგება, დარეცხვა, საჭმლის მომზადება და ზრუნვის განწესება მოხუცებულზე, ავადმყოფზე, ბავშვსა თუ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირზე (Kindler 2011, 13). 2013 წლის მონაცემებით, საოჯახო სექტორში მსოფლიოში დაახლოებით 53 მილიონი ადამიანია დასაქმებული. მათი უმრავლესობა, დაახლოებით 80% ქალია (Parreñas 2017, 114). საოჯახო სექტორში ზრუნვის შრომის მოთხოვნამ მის განსაზღვრასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანი დებატები გამოიწვია; ზრუნვის მიმართ არსებულმა კომპლექსურმა დისკუსიებმა ერთმანეთისგან გამიჯნა „ზრუნვა რაღაცისთვის“ – როგორც ანაზღაურებადი შრომა, და „ზრუნვა ვიღაცისთვის“ – რაც, იმ ძალისხმევის განწესებას აღწერს, რომელიც ვიღაცის მიმართ სიყვარულსა და პატივისცემაზე დაფუძნებული აქტია (Eldén and Anving 2019, 13); თავის მხრივ, ზრუნვა დამატებით დეფინიციას საჭიროებს, რადგან მასში მრავალი სხვადასხვა აქტივობა მოიაზრება. ზრუნვა ეს არის არა მხოლოდ ადამიანის მოსმენა მისივე საჭიროებების გასაგებად, არამედ გამოუთქმელი საჭიროებების ამოცნობის პროცესიც და შემდეგ, თითოეული ამ საჭიროების დაკმაყოფილების პრაქტიკა. მიუხედავად იმისა, რომ დებატები ზრუნვაზე ერთმანეთისგან ანაზღაურებად და აუნაზღაურებელ ზრუნვას მიჯნავს, პრაქტიკაში ანაზღაურებადი ზრუნვა აუნაზღაურებელი ზრუნვის ხაზის გადაკვეთით იწარმოება და მისი ერთმანეთისგან გამიჯვნა შეუძლებელი ხდება ზრუნვის მორალური მნიშვნელოვნების გამო (Eldén and Anving 2019, 14). გამომდინარე იქიდან, რომ ზრუნვა, გრძნობებზე დაფუძნებული პროცესია, ის პრაქტიკაში ხშირად მძიმე შრომით გამოიხატება (Eldén and Anving 2019, 15) და ქალის ექსკლუზიურ ვალდებულებად არის ქცეული (გოგბერაშვილი 2019, 1).

იქამდე, სანამ ამ სტატიის წერას დავიწყებდი, საკუთარ თავს კითხვა დავუსვი, როგორ შემიძლია ვისაუბრო ზრუნვასა და საოჯახო შრომაზე და მათი მნიშვნელოვნება სრულყოფილად აღვწერო? მუშაობის პროცესში მივხვდი ამ კითხვაზე პასუხს: ზრუნვის საფუძვლიანი აღწერა შეუძლებელია. ეს არის ის ხელშესახები ქსოვილი, რომელიც სოციალური სამყაროს ფუნქციონირებას განაპირობებს და არსებობის საშუალებას იძლევა. ამიტომ, ჩემთვის მნიშვნელოვანია, როგორც ზრუნვის მნიშვნელოვნებაზე ფიქრი, მასზე დებატის გააქტიურება, საოჯახო შრომის შრომად აღიარების მოთხოვნა და ასევე, მოწოდება იმისკენ, რომ საოჯახო შრომას მეტმა კაცმა შეხედოს, როგორც მის პირად ვალდებულებას. სწორედ ამ გზით არის შესაძლებელი ფემინისტურად რევოლუციური მიზნის მიღწევა – დაინახო ზრუნვა და უნოდო მას სასიცოცხლო შრომა, მის პრაქტიკას დაფასებულს გახდის; მასზე აქამდე არსებული დელუზიური დისკუსია მოისპობა და მის ნაცვლად, თანასწორობის მისაღწევად საჭირო გზებზე ერთობლივი მსჯელობები გაფართოვდება.

ბიბლიოგრაფია:

Ambrosini, Maurizio. 2015. "Parenting from a distance and processes of family reunification: A research on the Italian Case." *Ethnicities* (Sage Publications, Ltd.) 15 (3): 440-459. Accessed November 2020. www.jstor.org/stable/24810955.

Eldén, Sara, and Terese Anving. 2019. "Researching Families and Paid Domestic Care." In *Nanny Families: Practices of Care by Nannies, Au Pairs, Parents and Children in Sweden*, by Sara Eldén and Terese Anving, 13-32. Bristol: Bristol University Press. doi:10.2307/j.ctvm7bbst.6.

Kindler, Marta. 2011. "Ukrainian migrant women, migrant domestic work and risk." In *A Risky Business?*, by Marta Kindler, 9-18. Amsterdam University Press. Accessed 2020. doi:10.2307/j.ctt6wp75p.4.

Millman, Heather L. 2013. "Mothering from Afar: Conceptualizing Transnational Motherhood." *Journal of Anthropology* (The University of Western Ontario) 21 (1). Accessed December 2020. <https://ir.lib.uwo.ca/totem/vol21/iss1/8>.

Parreñas, Rhacel Salazar. 2017. "The Indenture of Migrant Domestic Workers." *Women's Studies Quarterly* (The Feminist Press at the City University of New York) 45 (1/2): 113-127. www.jstor.org/stable/44474112.

Shippen, Nichole Marie. 2014. *CRITICAL POLITICAL THEORY AND RADICAL PRACTICE: Decolonizing Time – Work, Leisure and Freedom*. Palgrave Macmillan.

Ugarteche, Oscar. 2014. "The Modern Business of War." In *The remaking of social contracts – Feminists in a fierce new world*, edited by Gita Sen and Marina Durano, 70-83. London: Zed Books.

Zimmerman, Mari K., Jacquelyn S. Litt, and Christine E. Bose. 2006. *Global Dimensions of Gender and Carework*. California: Stanford University Press.

გოგბერაშვილი, ანი. 2019. *შშმ ბავშვის დედად ყოფნა – ზრუნვა, როგორც ბრძოლა*. თბილისი: ჰაინრიხ ბოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონალური ბიურო. წვდომილი 2020 წლის November. <http://feminism-boell.org/index.php/ka/2019/07/03/shshm-bavshvis-dedad-qopna-zrunva-rogorc-brzola>.

დელფი, ქრისტინ, და დიანა ლეონარდი. 2016. „კვლავაც კაპიტალიზმის ნაწილი? მარქსისტულ-ფემინისტური პერსპექტივები ოჯახზე.“ *თარგმანების კრებული-ში*, მაია ბარქაია-ის მიერ, რედაქტირებული თამუნა ქებურია-ის მიერ, გადათარგმნილია სალომე ლაცაბიძე-ის მიერ, 82-117. თბილისი: ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC). წვდომილი 2021 წლის 25 აგვისტო. <https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%92%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%99%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98.pdf>.

ვოგელი, ლის. 2020. „საშინაო შრომის საკითხის გადააზრება.“ *სოციალური კვლავწარმოება, ქალთა შრომა და შინშრომა-ში*, ლიკა ჯალალანია-ის მიერ, რედაქტირებული მედეა იმერლიშვილი-ის მიერ, გადათარგმნილია ლაშა ქავთარაძე-ის მიერ, 76-102. თბილისი: ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC).

ფედერიჩი, სილვია. 2016. „ანაზღაურება საშინაო შრომისთვის.“ *თარგმანების კრებული-ში*, მაია ბარქაია-ის მიერ, რედაქტირებული თამუნა ქებურია-ის მიერ, გადათარგმნილია სალომე ლაცაბიძე-ის მიერ, 73-81. თბილისი: ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC). წვდომილი 2021 წლის 25 აგვისტო.

ფედერიჩი, სილვია. 2016. „ანაზღაურება საშინაო შრომისთვის.“ *თარგმანების კრებული*-ში, მათა ბარქაია-ის მიერ, რედაქტირებული თამუნა ქეზურია-ის მიერ, გადათარგმნილია სალომე ლაცაბიძე-ის მიერ, 73-81. თბილისი: EMC.

ფრეიზერი, ნენსი. 2016. *სახელმწიფოს მიერ მართული კაპიტალიზმიდან ნეოლიბერალურ კრიზისამდე*. რედაქტირებული თამარ ცხადაძე-ის მიერ. გადათარგმნილია გიორგი ჩუბინიძე-ის მიერ. თბილისი: ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონალური ბიურო.

—. 2017. *ფემინიზმის თავგადასავალი*. რედაქტირებული თამარ ცხადაძე-ის მიერ. გადათარგმნილია გიორგი ჩუბინიძე-ის მიერ. თბილისი: ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონალური ბიურო.